

Siljan kommune

Integrering

2017

Kommunestyrets vedtak
5. september 2017

Integrering 2017

1. Innledning	2
2. Rammebetingelser og organisering	2
3. Bosetting og boveiledning	7
4. Bolig	8
5. Barnehage	9
6. Grunnskole	10
7. Forebygging og hjelpetjenester	12
8. Voksenopplæring	13
9. Kompetanse og arbeid	15
10. Helse	16
11. Kultur og fritid	19
12. Religion	21
13. Nøkkelbegreper	22
14. Handlingsprogram 2017-20	24

1. Innledning

Siljan kommune mottok de første flyktningene i 1989, og fram til i dag er 200 personer bosatt i kommunen. Kommunestyret har over en rekke år gjort vedtak om mottak av 10 flyktninger årlig, pluss eventuell familieforening. I tillegg til flyktningene skjer det en innvandring til kommunen, i første rekke etter inngåelse av ekteskap. Arbeidsinnvandringen til Siljan er imidlertid svært liten. Halvparten av flyktningene har flyttet fra kommunen etter noen år, og det er nå bosatt 103 flyktninger i kommunen.

Alle disse gruppene skal ha en god integrering i kommunen, og de yter et positivt bidrag til lokalsamfunnet. Innvandringen har vært en viktig del av befolkningsveksten i kommunen, og det er viktig å lykkes med arbeidet. Det er 177 (7,5 %¹) innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre bosatt i kommunen per 1.1.2017, og 110 (4,7 %) personer kommer fra land utenfor Europa. Siljan har en betydelig lavere andel innvandrerbefolkning (11,2 %) enn kommunegruppen i KOSTRA², Telemark (12,9 %) og landet (16,8 %).

God kunnskap er viktig for både integreringsarbeidet og det holdningsskapende arbeidet. Planen for integrering skal klargjøre roller og tilbud, vise overordnede mål, og foreslå tiltak innen arbeidet med integrering, som gir det totale holdningsskapende arbeidet i kommunen. De foreslåtte tiltakene i planen vil kreve politiske vedtak av kompetent organ for å igangsettes dersom det ikke allerede er avsatt økonomiske midler.

Rådmannen har ledet en arbeidsgruppe som har utarbeidet plandokumentet. Øvrige deltakere har vært Hilde Møller Gjærum Myhre (Administrasjon), Annette Sørensen Muo (NAV), Amber Muriel Struijk (NAV), Lisbeth Gulseth (Oppvekst), Torny Strand Moripen (Oppvekst), Unni Smørsgård Gonsholt (Oppvekst), Kristin Runge Sørensen (Helse) og Morten Thorvaldsen (Samfunn). Plandokumentet er drøftet innen avdelingene.

2. Rammebetingelser og organisering

2.1. Målgruppe

Målgruppen for planen er alle innvandrere, flyktninger, barn av flyktninger født i Norge, familie-gjenforente med flyktninger, familieforente med nordmenn og arbeidsinnvandrere. I det daglige arbeidet vil det være et sterkere fokus på de flyktninger som er tatt imot etter avtale med IMDi, og integreringen av disse de fem første årene. Dette innbefatter bosettingsarbeidet, oppfølging av introduksjonsprogram med norskopplæring og kvalifisering til arbeidslivet, og virkemidler, tiltak og oppfølging for inkludering i arbeidslivet.

2.2. Nasjonal politikk

Det overordnede målet i norsk flyktningpolitikk er å bidra til at så mange som mulig får beskyttelse og hjelp med de ressursene som er til rådighet. Et viktig mål med integreringspolitikken er videre at flyktninger og innvandrere får komme raskest mulig i arbeid, og på denne måten bli økonomisk uavhengige (Meld. St. 30 (2015-2016) og imdi.no). NAV og IMDi er blant sentrale aktører som aktivt

¹ Prosent av innbyggerne i kommunen.

² Gruppering av kommuner etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser innen KOSTRA. KOSTRA står for Kommune-Stat-Rapportering og gir statistikk om ressursinnsatsen, prioriteringer og måloppnåelse i kommuner, bydeler og fylkeskommuner.

jobber for å øke sysselsettingen for målgruppen (imdi.no). Det er et politisk mål at innvandring til Norge skal være styrt og kontrollert, slik at innvandringen bidrar til en stabil økonomisk og sosial utvikling i landet. Dette fordrer en helhetlig og aktiv integrerings- og inkluderingspolitikk.³

I Meld. St. 30 (2015-2016) 'Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk' kommer det frem at Regjeringens mål er en mer effektiv integreringspolitikk, hvor flere innvandrere med fluktbakgrunn kommer raskere i arbeid eller utdanning, og får sikrere tilknytning til arbeidslivet. Stortingsmeldingen tar for seg hvordan integreringspolitikk og tiltak bør organiseres for å nå dette målet. I meldingen går det frem at det kreves innsats fra alle parter som myndighetene, lokalsamfunn, arbeidsliv og næringsliv og frivilligheten, og den enkelte innvandrer selv, for at nye innbyggere skal lykkes med deltakelse i arbeidsliv og samfunnsliv. Den enkelte innvandrer skal møtes med krav om å bidra og delta, og det forventes stor egeninnsats. Samtidig må samfunnet rundt legge til rette for at nye innbyggere skal få bruke sine ressurser i arbeids- og samfunnsliv. Det er også et mål at alle innbyggere i Norge har tilhørighet til det norske samfunn, og at vi unngår et polarisert samfunn. En effektiv integreringspolitikk skal bidra til at det ikke blir for store økonomiske og sosiale forskjeller.

2.2.1. IMDi

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) er et gjennomføringsorgan for integreringspolitikken, underlagt Justis- og beredskapsdepartementet. IMDi er et forvaltningsorgan og kompetansesenter som skal styrke kommunenes, sektormyndighetenes og andre samarbeidspartneres kompetanse på integrering og mangfold. Dette skal bidra til at samfunnsoppdrag kan utføres best mulig. Blant IMDis hovedoppgaver er samarbeid med kommuner om bosetting av flyktninger, oppfølging av introduksjonsloven og forvaltning av viktige økonomiske virkemidler innenfor integrerings- og mangfoldsarbeidet.

IMDi skal styrke kommunenes arbeid med bosetting og kvalifisering av flyktninger og familiegjenforente, samt utvikling av tjenester for en mangfoldig befolkning. Det er i kommunene innvandrerne bor, går på skole, arbeider og deltar i samfunnslivet. Kommunene er således IMDis viktigste samarbeidspartnere.

IMDi har også egen nettportal for arbeidsinnvandrere og familiegjenforente om livet i Norge som heter nyinorge.no. NAV har også egne temasider med informasjonsmaterieill rettet mot arbeidsinnvandrere, som gir tips og råd om jobsøk og arbeidsliv i Norge. NAV, Arbeidstilsynet, Politiet, Skatteetaten og UDI samarbeider om nettportalen workinnorway.no. Her kan utlendinger få råd og informasjon om jobsøking, arbeidsliv og flytting.

Som det kommer frem i Meld. St. 30 (2015-2016) er arbeidsinkludering er et felles samfunnsansvar. *Mangfoldsportalen.no* har blitt etablert for å bidra til økt rekruttering av personer med innvandrerbakgrunn. Portalen henvender seg til arbeidsgivere og HR-ansvarlige i offentlig og privat sektor.

2.2.2. Arbeidsinnvandrere

Når det gjelder arbeidsinnvandrere har de fra land utenfor EØS plikt til norskopplæring ifølge introduksjonsloven - men de har ikke rett til gratis opplæring. Arbeidsinnvandrere fra land innenfor EU/EØS har verken rett eller plikt til norskopplæring, fordi det antas at en som kommer med en arbeidskontrakt klar, ikke har samme behov for slik bistand som flyktninger har for eksempel. Noen kommuner ønsker likevel å tilby gratis opplæring i norsk til arbeidsinnvandrerne, eventuelt gi informasjon om lokale språkoppplæringstilbud, for å bidra til bedre integrering. Gode norskkunnskaper vil gjøre det enklere å følge opp barn i skole-hjem-samarbeidet. Kommunen vil i et lengre perspektiv være

³ Meld.St. 6 (2012-13) En helhetlig integreringspolitikk Mangfold og fellesskap.

tjent med en arbeidsinnvandrerbefolkning som er godt rustet til å delta i både arbeidslivet og i lokalsamfunnet.

2.3. Kommunal politikk

Kommunens politikk i forbindelse med bosetting av flyktninger er å gi rask, trygg og god bosetting til flyktninger etter avtale med IMDi. Kommunen avgjør selv antallet som skal bosettes årlig ut i fra hvilket tilbud kommunen kan etablere, men sammenholder vedtaket med anmodningen fra IMDi. Dette innebærer at kommunen planlegger og iverksetter gode tilbud for kvalifisering, integrering og inkludering i lokalsamfunnet.

Ambisjonen er at flest mulig av flyktningene bosatt i kommunen kommer i jobb eller videre utdanning etter endt introduksjonsprogram. Målet er at flyktninger får muligheter, på lik linje med andre innbyggere, til å bidra og delta i samfunnet gjennom arbeidsdeltakelse. På den måten vil flere ha mulighet til økonomisk selvforsørging og naturlig integrering i samfunnet for øvrig. Samtidig er kommunen opptatt av at alle innvandrere bosatt i kommunen i tillegg til flyktningene skal ha mulighet til å både bidra og delta aktivt i arbeidslivet og samfunnslivet.

Flyktningene i Siljan har kommet fra Midt-Østen, Balkan, tidligere Sovjetunionen, Sentral-Asia og Afrikas horn. Lokalisering av bosetting i kommunen har skjedd i Sentrum, Skauen, Thorsholt, Bakkane, Holtesletta, Snurråsen og Kløverød. Formannskapet er det politiske organet som følger opp flyktningarbeidet, og har dialogen overfor flyktningene gjennom integreringsrådet.⁴

2.4. Organisering av flyktningarbeidet

Fagansvaret for flyktningarbeidet er tillagt NAV-kontoret, og ressursbruken tilsvarer en 100 % stilling.

NAV har ansvar for:

- a) Bosetting av nye flyktningfamilier
- b) Boveiledning av flyktninger i 2 år etter bosetting
- c) Vedtak om innvilgelse, permisjon og stans av introduksjonsprogram
- d) Arbeidsrettet oppfølging av deltakere underveis i introduksjonsprogramet, bl.a. karriereveiledning, informasjon om arbeidsmarkedet, utdanningsmuligheter og individuell plan
- e) Undervisning av deltakere i introduksjonsprogram i ferie- og planleggingsperioder
- f) Økonomisk sosialhjelp til flyktninger og andre trygdeordninger
- g) Arbeidsrettet oppfølging av arbeidsledige flyktninger etter endt introduksjonsprogram

I tillegg har NAV ansvar for koordinering av flyktningarbeid overfor avdelingene i kommunen.

- Avdeling for Administrasjon (bl.a. utbetaling av introduksjonsstønad og sosialhjelp fra økonomikontoret)
- Avdeling for Oppvekst (barnehage, barneskole, ungdomsskole, voksenopplæring, og PPT)
- Avdeling for Helse (legekantor, helsestasjon, fysioterapeuter og psykisk helsearbeid)
- Avdeling for Samfunn (boliger til flyktninger og kulturtilbud)

⁴ Delegeringsreglementets pkt. 3.6. Integreringsrådet består av formannskapet og 2 representanter valgt av flyktningene.

NAV fungerer også som kommunens bindeledd overfor IMDi, og foretar rapportering til NIR⁵ og KOSTRA⁶.

2.5. Introduksjonsprogram

Introduksjonsprogrammet er regulert av introduksjonsloven⁷, og er kommunens ansvar. Introduksjonsprogrammet skal gi flyktninger grunnleggende ferdigheter i norsk, grunnleggende innsikt i norsk samfunnsliv og forberede for deltakelse i yrkeslivet.

Nyankomne flyktninger som deltar i introduksjonsprogram får introduksjonsstønad. Introduksjonsstønaden er på 2G brutto per måned (2/3 av 2G for deltakere under 25 år). For de fleste flyktningfamilier vil introduksjonsstønaden, sammen med andre stønader som barnetrygd og statlig bostøtte, dekke utgifter til grunnleggende behov, som mat, klær, fritidsaktiviteter, strøm og oppvarming. Dersom introduksjonsprogrammet blir stanset, for eksempel på grunn av omfattende ugyldig fravær, faller stønaden bort. Kommunen må administrere introduksjonsordningen og må tilrettelegge programmet for å utbetale stønad til de som har krav på det. NAV har ansvaret for introduksjonsprogrammet i Siljan kommune, og samarbeider med voksenopplæringen om gjennomføringen av innholdet i programmet.

2.6. Økonomi

2.6.1. Statstilskudd

Tilskuddssatsene justeres hvert år. Integreringstilskudd⁸ skal gi en rimelig dekning av kommunenes gjennomsnittlige merutgifter til bosetting og integrering av flyktninger i bosettingsåret og de neste fire årene. Stortinget har fastsatt følgende satser for 2017:

Integreringstilskudd år 1 (Bosatt 2017)	kr. 185.000 (voksne) kr. 185.000 (barn)
Integreringstilskudd år 2 (Bosatt 2016)	kr. 230.000
Integreringstilskudd år 3 (Bosatt 2015)	kr. 167.000
Integreringstilskudd år 4 (Bosatt 2014)	kr. 84.000
Integreringstilskudd år 5 (Bosatt 2013)	kr. 70.500
Barnehagetilskudd år 1 (Bosatt 2017)	kr. 25.100 (engangstilskudd)
Eldretilskudd år 1 (Bosatt 2017)	kr. 164.200 (engangstilskudd)

Det er egne satser for bosetting av enslige voksne, enslige mindreårige flyktninger og flyktninger med nedsatt funksjonsevne/atferdsvansker. Hvis kommunen innen 30.09.2017 bosetter flere flyktninger enn det antallet IMDi anmodet om for 2015 (10 stykker), vil kommunen motta ekstratilskudd på kr 50.000 per person.

I tillegg mottar kommunen norsktilskudd. Målet med norsktilskuddet er at kommunene tilbyr opplæring til voksne innvandrere med rett og plikt eller rett til opplæring i norsk og samfunnskunnskap, slik at de lærer tilstrekkelig norsk til å kunne fungere i yrkes- og samfunnsliv. Tilskuddsordningen er todelt og

⁵ Nasjonalt introduksjonsregister. NAV er ansvarlig for registrering av vedtak om introduksjonsprogram og avslutning av introduksjonsprogram.

⁶ Rapporteringssystem for norske kommuner som benyttes for å rapportere informasjon om kommunale tjenester og bruk av ressurser på ulike tjenesteområder i hver enkelt kommune.

⁷ Lov 4. juli 2003 nr. 80 om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere.

⁸ Statlig tilskudd som skal dekke utgiftene til kommunale integreringstiltak. Utbetales over fem år for de personene kommunen bosetter. Tilskuddsordningen blir forvaltet av IMDi.

består av persontilskudd og grunntilskudd. Grunntilskudd baseres på antall personer med rett og plikt eller kun rett til opplæring i norsk og samfunnskunnskap etter introduksjonsloven. Satsen er på kr 575.000 for 2017. Utbetaling av persontilskudd skjer over tre år. Persontilskudd har to satser avhengig av fra hvilket land personene kommer fra.

Satsene for 2017 er:

År 1 kr. 13.600 (lav sats) og kr. 31.900 (høy sats)

År 2 kr. 23.300 (lav sats) og kr. 60.100 (høy sats)

År 3 kr. 13.900 (lav sats) og kr. 41.600 (høy sats)

2.6.2. Flyktningregnskap i 2016

Utgifter

Funksjon

2421	Flyktningarbeid	895 000
2750	Introduksjonsprogrammet	2 618 000
2811	Økonomisk sosialhjelp til flyktninger	1 481 000
2130	Voksenopplæring	2 449 000
2010	Barnehage	160 000
2020	Grunnskole	1 790 000
2332	Forebyggende tiltak barn og unge	3 000
3860	Kulturbygg	224 000
2652	Boliger til utleie	562 000
Sum		10 405 000

Inntekter

Funksjon

8500	Integreringstilskudd	9 432 000
	Tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere	
2130	innvandrere	1 605 000
Sum		11 037 000

I 2016 var det 2 deltakere på kvalifiseringsprogram som var «flyktning år 6 eller senere», og disse mottok kr. 225.615 i kvalifiseringsstønad.

Av sosialhjelpsmottakere som var på år 6 eller senere i 2016 var det 6 personer som til sammen har mottatt kr. 162.144.

Tallene viser at mottaket av flyktninger balanserer økonomisk for kommunen. I tillegg kan det bemerkes fra et samfunnsperspektiv at de fleste ikke er avhengige av kommunale midler etter det femte året fra bosettingen.

2.7 Tolketjeneste

Alle har rett til å få vurdert om de trenger tolk i en samtale eller et møte, også arbeidsinnvandrere fra EØS-området. Det er en forutsetning at det er god kommunikasjon og gjensidig forståelse mellom bruker og kommunalt ansatte for å sikre brukermedvirkning. For brukere med innvandrerbakgrunn som ikke behersker norsk godt nok, må dette bli ivare tatt gjennom bruk av tolk. Avdelingene skal påse at det leies

inn tolk til samtaler og møter når vedkommende selv ber om det og der hvor det vurderes som nødvendig. Familiemedlemmer, venner eller andre tospråklige personer, spesielt barn, bør for øvrig ikke brukes istedenfor profesjonell tolk. Siljan kommune har inngått avtale med Tolketjenesten i Grenland⁹.

3. Bosetting og boveiledning

3.1. Situasjonsbeskrivelse

Kommunestyret har vedtatt at kommunen ønsker å bosette 10 flyktninger per år i 2017 og fremover,¹⁰ og det bosettes kun familier. Det meste ligger godt til rette for bosetting av flyktninger i en slik størrelsesorden, gjennom barnehager, skoler, helsestasjon og legekantor. KS og IMDi har informert om at ut fra oppdaterte prognoser for bosettingsbehov forventes en reduksjon i 2018.

Kommunen tilbyr nyankomne flyktninger, som bosettes etter avtale med staten, kommunale utleieboliger, eller bistår med etablering i det private boligmarkedet. Flyktningfamilier får kun ett botilbud. Sentrumsnær bosetting er viktig. Kommunen vil så langt som mulig bosette i nærhet av skole, barnehage, butikk og buss. Den største utfordringen har vært anskaffelse av utleieboliger til flyktninger. Det gjør det vanskelig å planlegge bosettinger og fordele bosettinger jevnt over året. Kommunestyret har vedtatt å bygge boliger for flyktninger som kan dekke behovet for bosetting av flyktninger i noen år fremover¹¹.

Bosetting av flyktninger er frivillig for kommunene. KS arbeider for at dette skal fortsatt være frivillig, så lenge medlemmene ønsker det. Det må presiseres at den frivillige bosettingsmodellen ikke betyr at kommunen kan «håndplukke» hvilke flyktninger som skal bosettes i kommunen. IMDi sender forespørsel om å ta imot konkrete personer. Personer IMDi ber den enkelte kommune å bosette, gjenspeiler i størst mulig grad alle de som venter på å bli bosatt. I den grad det er mulig tar IMDi også hensyn til informasjon om flyktingens slekt/familie som allerede er i Norge, karriereplaner og andre behov. Det er også et mål å bosette personer fra samme nasjonale/etniske gruppe i samme område. På den måten blir de enklere for kommunen å gi alle et likeverdig tjenestetilbud.

Fagansvaret ved bosetting er tillagt NAV. Bosettingsarbeidet settes i gang når det er ledige boliger for flyktninger iht. utarbeide rutiner. I forkant av hver bosetting arrangerer NAV et samarbeidsmøte med alle aktuelle avdelinger i kommunen. Andre bosettingsoppgaver vil være:

- a) Klargjøring av bolig
- b) Innretning av bolig etter en nøktern standard
- c) Gjøre vedtak om økonomisk sosialhjelp for den første perioden
- d) Informere Siljan Røde Kors og naboer
- e) Henting og mottakelse av flyktninger på bosettingsdagen

Ved bosetting får flyktninger økonomisk sosialhjelp for å innrede boligen de skal bo i og til klær. Det utbetales også økonomisk sosialhjelp til livsopphold, husleie og oppvarming for den perioden inntil flyktingene får utbetalt introduksjonsstønad. Voksne flyktninger må starte opp i introduksjonsprogram innen 3 måneder etter bosetting. Innvilgelse og utbetaling av økonomisk sosialhjelp skjer etter Lov om sosiale tjenester i NAV. Økonomisk sosialhjelp har som mål å sikre flyktingene et forsvarlig livsopphold og bidra til deres sosiale og økonomiske trygghet, slik at de kan leve og bo selvstendig og kan aktiv delta i det norske samfunnet.

⁹ Vedtak i Siljan kommunestyre den 8. november 2011 i sak 77/2016.

¹⁰ Vedtak i Siljan kommunestyre den 13. desember 2016 i sak 84/2016.

¹¹ Vedtak i Siljan kommunestyre den 9. mai 2017 i sak 18/2017.

Med hensyn til boliger er det Samfunnsavdelingen som har ansvar for å stille utleieboliger til disposisjon til flyktninger, klargjøring av boliger til innflytting og vedlikehold av boliger over tid. NAV er ansvarlig for innredning av boligen til nyankomne flyktninger med møbler, hvitevarer og utstyr etter en nøktern standard.

Flyktninger har et stort behov for boveiledning, som omfatter alt det som flyktninger trenger praktisk hjelp til for å fungere hjemme og i samfunnet. Manglende språkkunnskaper, svake sosiale nettverk og svært liten kunnskap om det norske samfunnet og det offentlige hjelpeapparatet begrunner behovet. I Siljan får alle nyankomne flyktninger og flyktninger som deltar i introduksjonsprogram boveiledning i inntil 2 år etter bosetting fra NAV. Hvert tilfelle vurderes for seg og er en skjønnsmessig vurdering. Boveiledningen handler om mer enn boligen og å kunne klare seg hjemme. Også helsehjelp og praktisk hjelp med formaliteter har en viktig betydning for levkår og velferd, og innvirkning på trivsel. Belastningen som følger med dårlige boforhold, det å ikke ha orden på formaliteter og manglende helsehjelp kan være store for den enkelte flyktning. Det vil også ha innvirkning på hvordan lokalsamfunnet og naboer rundt responderer på flyktningene. På flere måter kan boveiledning påvirke graden av integrering.

NAV gjør omfattende og individuell veiledning for å hjelpe og motivere flyktninger til å fungere selvstendig både hjemme og i samfunnet. Boveiledningen er praktisk rettet og det legges det stor vekt på brukermedvirkning, selvstendigjøring og ansvarliggjøring av flyktninger.

Flyktningguidene fra Røde Kors spiller også en viktig rolle i boveiledningen. De kommer regelmessig hjemme hos flyktninger og blir god kjent med flyktninger og deres situasjon. Som oftest hjelper de flyktningfamilier med praktisk informasjon og kunnskap om lokalsamfunn.

3.2. Mål

- 3.2.1. Kommunen bosetter 10 flyktninger per år.
- 3.2.2. Bosettinger fordeles jevnt ut over året.
- 3.2.3. Bruke språktolk for å sikre god kommunikasjon
- 3.2.4. Alle flyktninger får boveiledning fra NAV i 2 år etter bosetting.
- 3.2.5. Arrangere et landinformasjonsseminar om Syria i samarbeid med IOM Norway.

4. Bolig

4.1. Situasjonsbeskrivelse

Siljan kommune eier 17 boliger som er bosatt av flyktninger. 4 boliger er lokalisert i sentrum, 2 boliger på Bakkane, 3 boliger i Mølleåsen, 6 boliger i Thorshaug, 1 på Holtesletta og 1 på Skauen. Det er inngått leieavtale for en bolig i Gurholtveien. I tillegg er det startet opp bygging av en firemannsbolig og en enebolig.

Det er utarbeidet rutiner for forvaltning av kommunale utleieboliger som også omfatter flyktninger. Det etterstrebes en struktur på lokalisering av boliger hvor sentrumsnær bosetting er prioritert. Nær tilknytning til offentlig kommunikasjon er viktig.

Det er hovedsakelig eneboliger som blir benyttet som utleieboliger til flyktninger. Leiligheter er å foretrekke, men tilgangen er begrenset for den type bolig i Siljan. Hybler og små leiligheter er vanskelig å fremskaffe og det er en realitet at det kan være vanskelig å finne bolig på det private markedet. Langsiktig planlegging i forhold til boligkjøp er krevende, men også nødvendig. Husleiekontrakter inngås med flyktingene for 3+2 år, som selv er ansvarlig for innbetaling av husleien. Leietakeren forplikter seg i medhold av Husleieloven et ansvar for boligen, i tillegg til at Siljan kommunes husordensregler for kommunal bolig skal følges.

4.2. Mål

- 4.2.1. Kommunen stiller utleieboliger til disposisjon for nyankomne flyktninger.
- 4.2.2. Flyktingene skal flytte ut av kommunal bolig etter integreringsperioden som legger til rette for at de skal bli økonomisk uavhengige.

5. Barnehage

Barnehagen er en viktig arenaer for læring av språk og integrering av førskolebarn og deres familier. Barnehagetilbudet er også meget viktig med tanke på språkutvikling og et senere vellykket skoleløp. Barnehagen skal verne om barns identitet. Innlevelse og forståelse for egen og andres kultur, har stor betydning for både norske barn og for barn med annen kulturell og språklig bakgrunn. I tillegg til å være en viktig arena for språk-utvikling, er barnehagen en viktig brobygger og kontaktskaper for barnet, mellom de minoritetsspråklige og norske familier. Det er viktig at barna starter i barnehagen så raskt som mulig når de kommer til Siljan. Siljan kommune har vedtatt at Loppedåpan barnehage skal ha to ledige plasser forbeholdt flyktingbarn. Dette for å sikre at barna kan begynne i barnehagen så raskt som mulig etter ankomst.

5.1 Situasjonsbeskrivelse

Kommunen har to kommunale barnehager: Loppedåpan barnehage og Opdalen barnehage. Barnehagene jobber systematisk med språkstimulering av minoritetsspråklige barn. Det er utarbeidet rutiner, *Språkopplæring for minoritetsspråklige i barnehage, skole og voksenopplæring*. Hensikten med rutinene er at Siljan kommune skal jobbe systematisk og helhetlig slik at den enkelte flyktingfamilie raskt kan lære seg språket, delta i samfunnslivet og klare seg selv. Rutinebeskrivelsen forplikter til et tverrfaglig samarbeid med ulike avdelinger, og i avdeling oppvekst.

Barnehagen tar også imot deltakere fra introprogrammet i språkpraksis. Barnehagen har utarbeidet interne planer som skal sikre kvalitet og god kompetanse i arbeidet med disse. Noen av planene er oversatt til arabisk.

Barnehagene har en 50% språkpedagog som arbeider direkte med minoritetsspråklige barn. I tillegg er det en 25 % morsmålsassistent.

Barnehagene arbeider kontinuerlig for å bedre kompetansen til personalet, både når det gjelder språkstimulering og flerkulturell forståelse.

I rutinebeskrivelsen om språkopplæring for minoritetsspråklig i barnehage, er det også beskrevet hvordan barnehagen skal samarbeide med foreldre. Barnehagen har en særlig tett oppfølging av foreldre med

flyktningebakgrunn. Dette er et tidkrevende, men veldig viktig arbeid. Personalet veileder foreldrene i det daglige.

5.2. Mål

- 5.2.1 Minoritetsspråklige barn skal ha et pedagogisk tilrettelagt tilbud som bidrar til rask og god integrering.
- 5.2.2 Barnehagen skal sørge for at barnet har best mulig norskferdigheter ved skolestart.
- 5.2.3 Gjennom gjensidig forståelse og respekt for hverandres kultur skal barnehagen og hjemmet øke barnets sosiale- og språklige ferdigheter.

6. Grunnskole

All erfaring tilsier at et godt utviklet språk er nødvendig for en vellykket integrering. Derfor er det viktig å iverksette tiltak så tidlig som mulig i skoleløpet. For foreldre er skolen en viktig arena for samhandling med andre, og en kilde til mye informasjon om norsk samfunnsliv. Nyankomne flyktninger begynner på skolen så raskt som mulig, og etter at de er klarert fra Avdeling for Helse, og helst i løpet av en uke etter ankomst.

Kommunens skoler er ansvarlig for å ha tilgjengelig kompetanse for å kunne tilby grunnleggende norskopplæring og tilpasset undervisning for elever med flyktning bakgrunn. Norskopplæringen skal foregå etter Opplæringslova § 2-8: Særskild språkopplæring for elever fra språklege minoriteter og etter læreplanen i grunnleggende norsk. Læreplan i grunnleggende norsk for språklige minoriteter er en overgangsplan som skal brukes til elevene er i stand til å følge opplæringen etter ordinær læreplan i norsk.

Det er utarbeidet egne rutiner for språkopplæring av minoritetsspråklige barn og unge. Alle nyankomne flyktninger skal gjennomgå en individuell kartlegging i løpet av den første tiden etter at de har begynt på skolen. De kartlegges videre jevnlig etter UDIRs kartleggingsmaterieell «Språkkompetanse i grunnleggende norsk».

Erfaring har vist at barn som har et godt utviklet morsmål, lærer et nytt språk lettere. Så lenge de har referanse til ord, uttrykk og begreper på sitt eget språk, vil det være til stor hjelp når betydningen av norske ord skal læres. Noen av elevene starter på mellomtrinnet eller ungdomsskolen uten å ha gått på skole tidligere og trenger mye støtte. Det å få faglig støtte på morsmålet bidrar til at denne elevgruppa får best mulig forutsetninger for å kunne ta igjen klassekameratene faglig, og best mulig forutsetninger til å fullføre skolegangen.

Skolene skal sammen med foreldrene jobbe for at barnet skal lære språket og bli en del av det norske samfunnet. Foreldrene skal være trygge på at barnet blir ivaretatt på best mulig måte. Gjennom gjensidig forståelse og respekt for hverandres kultur skal skolene og hjemmet øke barnets eller ungdommens sosiale -og språklige ferdighet. Skolene har egen rutine for å sikre deltakelse av minoritetsspråklige foreldre på foreldremøter. Temaet blir tatt opp i fellesmøter i forkant av møteperioden for å bevisstgjøre de ansatte.

Det er fokus på antirasistisk arbeid i barnehagen og skolene i Siljan. Dette framkommer i planer for sosial kompetanse og plan for psykososialt miljø. Barnehagen og skolene jobber for å utvikle holdninger som står i motsetningsforhold til rasistiske holdninger. Barnehagen og skolene har nulltoleranse for uttalelser som handler om utseende, religion og påkledning. På skolen skal tydelige voksne være inkluderende i sin holdning til fremmedspråklige og utnytte elevenes kulturelle bakgrunn.

6.1. Midtbygda skole

6.1.1. Tilbud til nyankomne

Grunnskolen har per i dag 160 % stillingsressurs til velkomstilbudet og særskilt språkopplæring. Det er en stor fordel at kommunen har ansatt en morsmålsassistent i 60% fast stilling. Dette bedrer undervisningstilbudet betraktelig i tillegg til at det styrker skole-hjemsamarbeidet og også samarbeidet mellom skole og barnehage.

Velkomstilbudet til nyankomne flyktninger er i dag aldersblandet. Midtbygda skole har en velkomstklasse for 1. – 7. trinn. I denne klassen er elevene i så mange timer som mulig når de er helt nyankomne. I tillegg har de tilhørighet i en vanlig skoleklasse og det jobbes mye med elevenes inkludering i denne klassen. I praktisk estetiske fag, gym og musikk og andre timer hvor eleven har utbytte av å være inkludert i undervisningen i skoleklassen, så er eleven der. I velkomstklassen er det mulig for elevene å forstå undervisningen og å tilpasse undervisningen best mulig til elevene og de kan dermed ha størst mulig faglig og språklig utvikling. Velkomstilbudet kan vare inntil to år (opplæringsloven §2.8), men eleven overføres til ordinær undervisning så snart eleven har utbytte av undervisningen med skoleklassen.

Eleven vil etter velkomstilbudet fortsatt kunne følge læreplanen i grunnleggende norsk og vil kunne ha noen timer med støtte i grunnleggende norsk helt til eleven har nok kompetanse til å skrives ut av faget. Dette kartlegges ved hjelp av UDIRs kartleggingsmateriell og andre kartleggingsprøver.

6.1.2. Leksehjelp

Siljan kommune har leksehjelp i skolens regi for elever på 1.-4. trinn. I samarbeid med Siljan Røde Kors blir det gitt tilbud om leksehjelp for elever på 5.-7. trinn. Disse tilbudene gjelder for alle elever.

6.1.3. Skolefritidsordning

Flyktningbarn i SFO-alder får dekt kostnadene til skolefritidsordningen så lenge foreldrene er i introduksjonsordningen. De fleste barna slutter i SFO etter disse to årene. Dette er en utfordring da vi vet at sosialt samspill med jevnaldrende er avgjørende viktig for språkutvikling.

6.2. Siljan ungdomsskole

6.2.1. Tilbud til nyankomne

Siljan ungdomsskole har en 100 % koordinator i grunnleggende norsk, denne er også kontaktlærer for elever med annet morsmål enn norsk. Gruppen er aldersblandet.

Vi har en 40 % morsmålsassistent tilknyttet ungdomsskolen. Det er svært fordelaktig, både for nyankomne elever og elever som har lært norsk en stund, men som har et annet morsmål. Å ha en morsmålsassistent tilgjengelig bedrer også vilkårene for et godt skole-hjem samarbeid.

På Siljan ungdomsskole har nyankomne elever særskilt språkopplæring parallelt med undervisning i fulle klasser. Denne kombinasjonen har som hensikt å styrke språkutvikling, samt den sosiale tilhørigheten til klassen de tilhører. Elevene deltar først og fremst i undervisning i fulle klasser der de har størst utbytte av det, blant annet i kunst og håndverk, kroppsøving og musikk. Videre vurderes det fortløpende hvilke

timer elevene bør delta i. I denne vurderingen tas det hensyn til elevenes utvikling og samarbeid med hjemmet.

Elevene følger læreplanen i grunnleggende norsk og vil kunne ha noen timer med støtte i grunnleggende norsk helt til eleven har nok kompetanse til å skrives ut av faget. Dette kartlegges ved hjelp av UDIRs kartleggingsmaterieell og andre kartleggingsprøver.

6.2.2. Overgang til videregående skole

Generelt er det en stor utfordring for samfunnet at unge slutter i videregående opplæring. Undersøkelser viser at gutter med innvandrerbakgrunn har større frafall enn snittet i Norge, mens jenter har mindre. Årsaken til frafall blant minoritetsspråklige er mange. Feil valg av linje, manglende norskkunnskaper eller manglende kompetanse fra grunnskolen, kan medføre at elevene enten dropper ut av videregående eller ikke kommer videre på grunn av for dårlige karakterer. Erfaringsmessig er det lite frafall i videregående skole blant flyktninger som kan godt norsk og har god grunnskolebakgrunn. Vi har imidlertid lite tallmateriale fra egen kommune.

Telemark Fylkeskommune har opprettet et tilbud om kombinasjonsklasse. I ei kombinasjonsklasse vil minoritetsspråklige elever med dårlig språk og svake faglige kunnskaper få grunnskoleopplæring, men undervisninga blir gjennomført på en videregående skole. Kombinasjonen består i at de både kan ta grunnskolefag og fag fra videregående opplæring med formell vurdering fra begge nivå. Opplæringsloven er nå endra slik at elever kan få grunnskoleopplæring med formell vurdering selv om de tidligere har fått vitnemål fra grunnskolen. Dette er et tilbud kommunen må betale for.

6.3. Mål

- 6.3.1. Minoritetsspråklige barn og unge skal i størst mulig grad plasseres i aldersriktig klasse når de kommer til kommunen.
- 6.3.2. Elever med behov for grunnleggende norsk på 1-4.trinn får tilbud om kostnadsdekning av plass på SFO.
- 6.3.3. Skolene jobber med holdningsskapende arbeid som bidrar til forståelse og inkludering av flyktninger.
- 6.3.4. Målrettet arbeid mot at elevene får et best mulig grunnlag både sosialt og faglig til å kunne gjennomføre videregående opplæring.
- 6.3.5. Det skal være et tett skole - hjem samarbeid og informasjon må formidles på en måte som foreldrene forstår.

7. Forebygging og hjelpetjenester

7.1. Situasjonsbeskrivelse

Siljan kommune driver forebyggende barne- og ungdomsarbeid. Vi ser at barn av innvandrerfamilier ofte faller utenfor de tradisjonelle norske fritidsaktiviteter. Dette dels på grunn av familiens manglende kunnskap om tradisjonelle norske omsorgsverdier og den tradisjonelle deltakelsen i organisert fritid.

7.1.1. Barneverntjenesten

Barneverntjenesten blir involvert i tilfeller der de blir varslet gjennom bekymringsmeldinger eller initiativ fra offentlige tjenester. Gode tolketjenester er nødvendig i arbeidet for å gi barnet eller ungdommen tilfredsstillende bistand og oppnå god dialog med foreldrene.

Barneverntjenesten er minst en gang i året på Voksenopplæringen for å informere om barneverntjenesten sitt lovverk og tjeneste.

7.1.2. Habiliteringstjenesten

Habiliteringstjenesten blir involvert når behov oppstår.

7.1.3. Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT)

PPT skal være involvert i mottaksfasen for flyktninger. Tallet på henvisninger til utredning er økende. Det er ønskelig at PPT informerer en gang årlig i Voksenopplæringen om tjenestens tilbud. Tjenesten gjelder både voksenopplæringens deltakere og deres barn.

7.2. Mål

7.2.1. Foreldre skal få støtte til å styrke sin omsorgsevne mellom deres tradisjonelle omsorgsverdier og de forventninger de møter i det norske samfunn.

7.2.2. Økt deltakelse i fritidsaktiviteter fra barn og unge flyktninger for å forebygge utenforskap.

8. Voksenopplæring

8.1. Situasjonsbeskrivelse

Det er to tilbud ved voksenopplæringen, norsk- og samfunnskunnskapsopplæringen og grunnskoleopplæring for overårige. Opplæring av voksne er hjemlet Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere – kapittel 4 og Opplæringslova – kapittel 4. Opplæring i norsk og samfunnskunnskap er en rett og en plikt for nyankomne flyktninger.

Rett og plikt til deltakelse i gratis opplæring i norsk og samfunnskunnskap i til sammen 600 timer gjelder for utlendinger mellom 16 – 55 år som har fått

- a) Oppholdstillatelse etter utlendingsloven som danner grunnlag for permanent oppholdstillatelse, eller
- b) Kollektiv beskyttelse i massefluktsituasjonen etter utlendingsloven § 34.

For andre grupper gjelder spesielle regler.

Timetallet er nå 600 obligatoriske timer. 50 av disse timene er avsatt til opplæring i samfunnskunnskap på et språk deltakeren forstår. Deltakerne skal også få opplæring i digitale ferdigheter.

Retten til gratis opplæring i 600 timer gjelder i inntil 3 år etter vedtaksdato for opphold. Retten til å søke om ytterligere inntil 2 400 timer ved behov gjelder i inntil 5 år etter vedtaksdato. Kommunen skal så snart som mulig og innen tre måneder etter at krav eller søknad om deltakelse blir framsatt, sørge for opplæring i norsk og samfunnskunnskap.

Det er obligatorisk avsluttende prøver i norsk og samfunnskunnskap for dem som har vedtak etter 15.09.2013. For dem som søker om statsborgerskap etter 01.01.2017, må enten samfunnskunnskapsprøven bestås på norsk eller de må bestå statsborgerprøven på norsk.

Voksne som trenger det og som ikke har rett til videregående opplæring som ungdom har rett til grunnskoleopplæring. Voksne som trenger det har rett til spesialundervisning etter vedtak.

Det foreligger rett til realkompetansevurdering på grunnskolen område. Hensikten er å gi ungdom med mangelfull dokumentasjon på fullført grunnskole fra hjemlandet rett til videregående opplæring.

Alle som har krav på introduksjonsprogram skal få tilbud om dette innen tre måneder etter bosetting i kommunen. Det skal ifølge introduksjonsloven utarbeides en individuell plan for den som skal delta i opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Utarbeidelse av planen gjøres i samarbeid deltaker, voksenopplæring og NAV. Introduksjonsprogrammet skal være tilpasset den enkelte sitt behov, være på fulltid og helårlig. Programmet skal minst inneholde norskopplæring og samfunnskunnskap, og tiltak som forbereder eller gir tilknytning til arbeidsliv. Introduksjonsprogrammet varer inntil to år, og kan når særlige grunner taler for det utvides med inntil ett år.

Språkpraksis er en del av undervisningen. Deltagere som har rett til introduksjonsprogram, har og plikt til å delta i språkpraksis. En deltager i språkpraksis skal ikke erstatte en vanlig arbeidstaker. Deltageren skal være i tillegg til den vanlige arbeidsstokken. Deltageren skal kunne tilføre en arbeidsplass to ekstra hender, og samtidig få praktisk språktrening tilbake. Voksenopplæringa har ansvaret for oppstart og oppfølging av deltagere i språkpraksis. Tett oppfølging er viktig for at ikke belastningen på arbeidstedet skal bli for stort og for at språklige misforståelser kan ryddes av veien så fort som mulig.

For å få godkjent fag- og høyere utdanning i Norge må attester og vitnemål sendes et nasjonalt organ kalt NOKUT¹² For å kunne studere på høgskole og universitet kreves norskkunnskaper på høyere nivå. Denne opplæringen er ikke en lovpålagt kommunal oppgave.

Voksenopplæringen har tett samarbeid med avdelingene i kommunen og NAV rundt prosjekter i lokalmiljøet for eksempel, internasjonal uke i barnehagen og grunnskolen uke og kulturskolen i Siljan har satt av noen plasser for våre deltakere. Deltakere på voksenopplæringen møter opp på minst to kommunestyremøter i løpet av året og ordføreren er på besøk på voksenopplæringa to ganger i året, ordførerens time.

Flere av deltakerne mangler eller har svært liten skolegang fra sine hjemland. For å kunne ha muligheter til en god fremtid i Norge, er grunnleggende opplæring viktig. Det er stor spredning på nivåene på gruppene våre og det er en utfordring. Enkelte deltakere har liten eller ingen skolegang fra hjemlandet, det betyr langsom progresjon og mye tilrettelegging.

Voksenopplæringen må styrke metode og omfang av arbeidet med alfabetisering og grunnleggende kompetanse i norsk, for den delen av innvandrerbefolkningen som har liten eller ingen skolegang. Digital kompetanse regnes som en basiskompetanse og er en forutsetning for å kunne delta aktivt i arbeids- og samfunnsliv. Læreplanens mål for digital kompetanse er integrert i språklig kompetanse på alle nivåer. Dette stiller krav til lærernes digitale kompetanse og til gode digitale løsninger.

¹² Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen – NOKUT er et statlig direktorat underlagt Kunnskapsdepartementet som gjennom evaluering, akkreditering og godkjenning av kvalitetssystemer, institusjoner og studietilbud har ansvar for å kontrollere kvaliteten på norske høyere utdanningsinstitusjoner. Seksjon for utenlandsk utdanning i NOKUT har ansvar for å godkjenne utdanning fra utenlandske læresteder.

8.2. Mål

- 8.2.1. Sørge for at overårige ungdommer med innvandrerbakgrunn gjennomfører utdanningsløpet.
- 8.2.2. Raskere og systematisk opplæring av analfabeter og elever med liten skolebakgrunn.
- 8.2.3. Alle lærere ved voksenopplæringa skal ha kompetanseheving i alfabetisering og digitale ferdigheter.
- 8.2.4. Etablere flere og mer varierte språkpraksisplasser.

9. Kompetanse og arbeid

9.1 Situasjonsbeskrivelse

Arbeidsmarkedet i dag stiller høye krav til arbeidssøkende, både i forhold til utdanning og norskkunnskaper. Det blir stadig færre ufaglærte jobber. Innvandrere som ikke har formell kompetanse og fagutdanning sliter med lav yrkesdeltakelse og høy langtidsledighet. I tillegg kan de slite med utilstrekkelige norskerferdigheter og andre grunnleggende ferdigheter, ofte kombinert med svak system- og kulturforståelse. Nykommere må inkluderes i arbeidslivet gjennom arbeidsfokus og kompetansebygging. Integreringsmeldingen¹³ slår fast at introduksjonsprogrammet og opplæring i norsk og samfunnskunnskap er de viktigste virkemidlene for å bidra til at innvandrere med flyktningebakgrunn kommer inn og forblir i arbeidslivet. NAV er opptatt av å engasjere seg tidlig i introduksjonsprogrammet og at programmet skal være så arbeidsrettet som mulig. Det er vesentlig at introduksjonsprogrammets muligheter og handlingsrom utnyttes så godt som mulig. Det kan gjøres ved å stimulere flyktninger til å gjennomføre grunnskoleopplæring og å ta i bruk arbeidsrettede tiltak som arbeidstrening og lønnstilskudd på det riktige tidspunkt. For andre flyktninger kan det være aktuelt å legge til rette for et lengre utdanningsløp, som påbegynnes allerede i perioden med introduksjonsprogram.

For innvandrere totalt sett viser IMDi's statistikk at andel sysselsatte med innvandrerbakgrunn i Siljan var 48,4 % i 2015 som er siste statistikkår på dette området. Sammenliknet med Telemark og landet ligger Siljan lavere i andel sysselsatte med innvandrerbakgrunn (Telemark hadde 52 % og landet hadde 60,3% sysselsatt med innvandrerbakgrunn). For befolkningen utenom innvandrere har Siljan derimot en høyere sysselsetting (69,4 %) enn i Telemark (63,4 %) og landet (67,2 %).

Siljan hadde 3 arbeidsledige med innvandrerbakgrunn i 4. kvartal i 2016, hvorav 2 utenfor EU/Nord-Amerika/Australia/New Zeeland, og disse utgjør 4,6 % av denne arbeidsstyrken. I tillegg deltok 4 personer utenfor de nevnte landområder i arbeidsmarkedstiltak. Til sammenlikning var det 16 arbeidsledige uten innvandrerbakgrunn i samme periode, noe som tilsvarer 1,4 % av denne arbeidsstyrken i Siljan kommune.

Når det gjelder skole og utdanning viser tall på imdi.no fra 2015 at det var en høyere andel blant innvandrere som kun hadde grunnskole som høyeste fullførte utdanning (28,8 % eller 23 personer), sammenliknet med befolkningen for øvrig (17,2 % eller 180 personer). For videregående skole var tallene henholdsvis 25 % (20 personer) og 56,9 % (597 personer). Men når det gjelder utdanning på universitet og høgskole var andelen 42,5 % av innvandrere og 25,8 % av befolkningen forøvrig som har universitet og høgskole som høyeste fullførte utdanning. I antall personer gjaldt det henholdsvis 34 og 271 personer.

Erfaringen med oppfølging av flyktninger i kommunen viser at sjansen for overgang til arbeid øker jo

¹³ NOU 2017:2 Integrasjon og tillit. Langsiktige konsekvenser av høy innvandring.

mer individuelt tilpasset og målrettet løp den enkelte flyktning har, kombinert med god og frekvent oppfølging. Det vil ofte være nødvendig med en langsiktig plan, med flere delmål rettet mot hovedmålet for arbeid eller utdanning. For å sikre god tilknytning til arbeidslivet viser det seg at flere av flyktningene ofte trenger en lengre periode med arbeidsrettet oppfølging og bruk av arbeidsrettede virkemidler etter endt introduksjonsprogram. Suksessen ligger dermed ikke kun i hvor mange som er i jobb etter introduksjonsprogrammet, men hvor mange som er i gang med et tilpasset, spisset løp for f.eks. kompetanseheving og dermed mer varig tilknytning til arbeidslivet på sikt. Denne prosessen er det viktig å starte med tidlig i introduksjons-programmet. Ved siden av oppfølgingen av den enkelte flyktning er det også meget viktig å jobbe tett på arbeidsgivere, og dette gjøres av både NAV og Voksenopplæringen.

Det er viktig å poengtere at det ligger et generelt samfunnsansvar i å inkludere innvandrere og flyktninger i arbeidslivet. Det er mange aktører både i og utenfor kommunen som kan oppfordres til å ta aktivt del i denne prosessen, slik at kommunen som helhet bedre kan lykkes med integrering av innvandrerne i arbeidslivet og i samfunnslivet.

9.2. Mål

- 9.2.1. Alle deltakerne i introduksjonsprogram er i arbeid eller utdanning når introduksjonsprogrammet avsluttes.
- 9.2.2. NAV prioriterer bruk av tiltak til deltakere i introduksjonsprogrammet og arbeidssøkende flyktninger etter endt introduksjonsprogram.
- 9.2.3. Kommunen skal ansette minst en person med flyktning- eller innvandrerbakgrunn per år.

10. Helse

Alle innbyggere i kommunen skal ha et likeverdige helsetilbud. Det er grunn til å tro at det er spesielle utfordringer i å sikre at flyktninger og innvandrere i kommunen får et likeverdig helsetilbud. Det avhenger både av at de får kunnskap til å nyttiggjøre seg de tilbudene som er og at ansatte i avdeling helse har kompetanse i flerkulturell forståelse slik at flyktninger og innvandrere blir møtt på en god måte.

Språk, kommunikasjon og bruk av tolk er svært viktig for å sikre at informasjon blir forstått. Tjenesteyter og de som organiserer tjenesten har som mål at all formidlet informasjon blir forstått. Dette sikrer pasientens rett til informasjon og samtykke til helsehjelp, informert samtykke.

10.1. Situasjonsbeskrivelse

10.1.1. Generelt

Flyktninger og innvandrere har svært ulik bakgrunn og dermed svært ulike behov for helsehjelp. Migrasjon og et liv i eksil utgjør en kompleks psykososial prosess (migrasjonsprosess) som kan ha varig innvirkning på identitet, selvpåfattelse og dermed helse. Flyktninger og innvandrere har forlatt hjemlandet sitt. De har opplevd oppbrudd med tap av nære personer, nettverk og kultur. De har kommet til et nytt land hvor de utgjør en minoritet som må tilpasse seg en annen kultur og ikke minst lære et nytt språk. De har frivillig eller under tvang forlatt et sted de tidligere hørte hjemme. Bakgrunnen til flyktninger og innvandrere, forventninger, hvordan det oppleves å komme til Norge, muligheter for arbeid, skole, bosituasjon, sosialt nettverk og sosial integrasjon er noen av faktorene som virker inn på helsen.

Forskning og kunnskapsutvikling om flyktingers og innvandreres helse og bruk av helsetjenestene er fragmentert. Noen sykdommer og lidelser er mer utbredt i enkelte flyktninge- og innvandrer grupper. Helsetilstanden gjenspeiler ofte forekomst i opprinnelseslandet. Omskjæringsproblematikk og generelt dårligere tannhelse er spesielle helseområder å følge opp. Psykisk helse er også dårligere enn hos den øvrige befolkningen. Særlig blant flyktinger er det mange som sliter med senvirkninger/traumer av krig, forfølgelse og flukt. Mange flyktinger og innvandrere sliter også med ulike former for psykosomatiske plager. Barn og unge med flyktninge- og innvandrerbakgrunn ser ut til å ha flere symptomer på angst og depresjon enn andre barn. Det å forholde seg til 2 forskjellige kulturer hjemme og ute kan være vanskelig. Enslige mindreårige asylsøkere og flyktinger har dårligere psykisk helse enn barn som bor med foreldre. Disse barna sliter ofte med depresjon, posttraumatiske stresslidelser og atferdsproblemer.

Flyktinger som gruppe ruser seg i betydelig grad mindre enn «etnisk norske», men mye tyder på at de etter hvert tilpasser seg norske rusvaner.

Enkelte flyktninge- innvandrer grupper benytter seg i liten grad av tilbud om fysisk aktivitet og andre folkehelseiltak, spesielt kvinner.

Det sees også en økt sykdomsrisiko blant mange flyktinger og innvandrere på grunn av ekstrabelastninger i det å ikke være etnisk norsk og på grunn av sosiale og økonomiske levekår.

10.1.2. Psykisk helse og rus

Psykiske plager kan gjøre det vanskelig å tilpasse seg en situasjon i et nytt land. Flyktinger og innvandrere kan være utsatt for store traumer i hjemlandet eller under flukten, men kan også som alle andre ha lettere psykiske plager. Uansett kan det å flytte til et nytt land være en psykisk belastning. I Siljan kommune er det en tverrfaglig tilnærming til psykisk helse, også til flyktinger og innvandrere. Dette innebærer at man kan få et tilbud om samtaler med psykiatrisk helsearbeider dersom det er behov for dette. For alvorlige lidelser henvises det via fastlege til spesialisthelsetjenesten. Man kan også parallelt med dette eller i ventetiden få samtaler med psykiatrisk helsearbeider. Det er viktig at de som først kommer i kontakt med flyktinger og innvandrere som kommer til Siljan er oppmerksom på psykiske plager og hjelper til med å kontakte psykisk helsetjeneste. Mange kommer fra land hvor dette ikke finnes og trenger derfor informasjon om at det finnes en slik tjeneste her.

10.1.3. Omsorgstjenesten

Pleie- og omsorgstjenestene er innrettet mot alle aldersgrupper og retter seg mot personer som på grunn av sykdom, funksjonshemming eller alder ikke kan dra omsorg for seg selv, eller som er helt avhengig av praktisk eller personlig hjelp for å greie dagliglivets gjøremål. Pleie- og omsorgstjenestene ytes enten i hjemmet eller på sykehjemmet som kort eller langtidsopphold.

Utfordringer i omsorgstjenesten for pasienter med flyktninge- og innvandrerbakgrunn gjelder i stor grad språk, kommunikasjon og ulikheter i kultur, vaner og religiøs praksis. Det å imøtekomme pasienter med psykiske plager og traumer, vurdering av funksjonsnivå eller sykdomsutvikling ved demens og psykisk utviklingshemming vil også kreve kompetanse og ressurser.

Utgangspunktet for å oppnå et godt tjenestetilbud for pasienter med flyktninge- innvandrerbakgrunn er å sørge for god språklig kommunikasjon mellom omsorgsgiver og pasient. Det er viktig at omsorgsgiverne har kunnskap om ulikheter i kultur, vaner og religiøs praksis for å kunne tilrettelegge tjenesten på mest mulig fornuftig måte.

10.1.4. Fysioterapitjenesten

Det gis tilbud om fysioterapi etter henvisning fra helsestasjon, skolehelsetjenesten, barnehage og skole, omsorgstjenesten, fastlege og sykehus.

Det er mange ulike årsaker til at det henvises til fysioterapi; vanlige kurative tjenester med undersøkelse og behandling, re- og habilitering, psykomotorisk fysioterapi, helsestasjon, skolehelsetjeneste, forebygging med mer. Fysioterapi kan tilbys i fysioterapilokalene og der den enkelte er. Psykomotorisk fysioterapi kan være et spesielt egnet tilbud for flyktninger og innvandrere med traumer, psykiske lidelser og psykosomatiske plager.

Fysioterapeuten møter flyktninger og innvandrere innen alle områdene nevnt ovenfor.

Flerkulturellforståelse og kunnskap om migrasjonshelse hos fysioterapeuten er viktig for at flyktninger og innvandrere skal få et godt og tilrettelagt fysioterapitilbud i Siljan.

Fysioterapitjenesten har i samarbeid med voksenopplæringen startet opp et tilbud om trening for flyktninger og innvandrere.

10.1.5. Legetjenesten

Alle flyktninger og innvandrere som kommer til Siljan kommune får tilbud om fastlege gjennom fastlegeordningen. Legekantoret i Siljan samarbeider tett med helsesøstertjenesten med oppfølging av flyktninger og innvandrere. Alle flyktninger og innvandrere som bosettes i Siljan, blir innkalt til obligatorisk legetime med tolk hos kommunelege på Siljan legekantor. Det sjekkes om flyktninger og innvandrere har blitt utredet tidligere for ulike tilstander (tuberkulose, MRSA m.m.) og dersom ikke følges Folkehelseinstituttets FLYT-skjema som oppdateres kontinuerlig. Under konsultasjonen foretas en legeundersøkelse og sykehistorien blir kartlagt så godt det lar seg gjøre. I tillegg tas standard blodprøver, samt hepatitt- og HIVstatus.

Det legges bevisst vekt på at flyktninger og innvandrere på lik linje med andre innbyggere i Siljan skal kunne nyttiggjøre seg tilbudene ved legetjenesten i kommunen. Legetjenesten har nært samarbeid med de andre tjenestene i kommunen.

10.1.6. Helsestasjon

Helsesøstertjenesten kan være en av de første tjenestene som familien kommer i kontakt med når de kommer til Siljan kommune. Tjenesten skal bidra til at flyktninger og innvandrere får et best mulig start i ny kommune og raskest mulig legeundersøkelse hos kommunelegen, sjekk av syn/hørsel og oppstart av vaksinerings dersom det er behov for det.

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten gir videre tilbud om vaksinerings og konsultasjoner ut fra fastsatt program. Det legges vekt på å bruke telefontolk ved konsultasjonene, og erfaringer viser at det må beregnes ekstra tid til hver konsultasjon. Helsestasjons- og skolehelsetjenesten kan for mange være den eneste tilgjengelige arena for å ta opp spørsmål og problemer knyttet til helse, til det å være etnisk og språklig minoritet, og til det å ha en dobbel eller blandet kulturell tilhørighet. For å møte dette er helsesøster tilgjengelig på voksenopplæringen en time annenhver uke. I tillegg har helsesøster faste tider for tilgjengelighet på helsestasjon og på skolene. Helsesøstrene samarbeider tett med lege, fysioterapeut og psykisk helsearbeider.

Siljan kommunes innbyggere som ønsker å gå til svangerskapskontroll hos jordmor, har mulighet til dette gjennom samarbeid med jordmortjenesten i Skien kommune. Helsetjenesten bør oppfordre flyktninger og innvandrere som er gravide til å benytte seg av jordmor da disse har kompetanse på å følge opp gravide fra andre kulturer og religioner.

10.1.7. Folkehelse

Siljan kommune er en liten kommune der det er lett å se «alle». Vi har dermed en unik mulighet til å invitere nye Siljanboere inn til de ulike felles aktiviteter og sosiale arenaer. Det er en rekke frivillige og kommunale tilbud i kommunen som også flyktninger og innvandrere kan og bør oppfordres til å benytte. Det kan virke som det er spesielt utfordrende å få flyktninge- og innvandrere menn til å delta.

Med tanke på integrering og folkehelse i forhold til boplassering er det ønskelig med spredt bosetting av innvandrere i kommunen, samtidig burde boplassen være sentrumsnært.

10.1.8. Tannhelsetjenesten

Tannlegetjenesten er fylkeskommunal, men har eget tannlege tilbud i kommunen. De er svært bevisst på å informere om tannhelse overfor flyktninger og innvandrere som kan ha en dårligere tannhelse. De tenker at informasjon til omsorgspersoner er viktig for å forebygge dårlig tannhelse hos barn. Tannhelsetjenesten samarbeider med helsestasjon.

10.2. Mål

10.2.1. Informere flyktninger og innvandrere om helsetjenestene.

10.2.2. Styrke det tverretatlig samarbeidet med NAV og voksenopplæringen.

11. Kultur og fritid

11.1. Situasjonsbeskrivelse

I kommunen er det ingen egne innvandrereforeninger eller grupper. Alle aktivitetene er regnet for alle innbyggerne i kommunen. Det som tilbys av kultur- og idrettsaktiviteter gjelder hele befolkningen, og inkluderer også tilbud til innvandrere. Mer utfyllende informasjon om kulturtilbudet finnes i Plan for kultur¹⁴ og i Plan for Idrett og fysisk aktivitet¹⁵.

Kommunen har ofte kun en koordinerende rolle innen kultur- og frivillig arbeid. Finansiering og gjennomføring helt eller delvis besørges av andre. Kommunen har dessuten ulike tilskuddsordninger til frivillige lag og foreninger.

11.1.1. Idrett

Den organiserte idretten i Siljan kommune er samlet under paraplyorganisasjonen Siljan Idrettsråd. Klubbene som er under Siljan Idrettsråd er Siljan Idrettslag, Siljan MC-Klubb og Siljan Sportsskyttere.

¹⁴ Vedtatt av Siljan kommunestyre den 11. september 2014 i sak 50/2014.

¹⁵ Vedtatt av Siljan kommunestyre den 3. april 2013 i sak 13/2013.

Siljan Idrettslag har et godt samarbeid med voksenopplæringen, og har fått til aktiviteter sammen blant annet gjennom Fotballgruppa.

Kommunen ønsker økt deltakelse av innvandrere i idrettsaktiviteter.

11.1.2. Andre frivillige lag og foreninger

Det er omkring 25 frivillige lag og foreninger i kommunen. Disse frivillige lagene og foreningene har ulike aktiviteter for alle innbyggere i kommunen for alle aldersgrupper og det er et vidt spenn av aktiviteter. Av disse er det spesielt Siljan Røde Kors som har et utstrakt samarbeid med innvandrere med fokus på inkludering og integrering.

Siljan Røde Kors har 25 innvandrere som medlemmer. Alle innvandrerne vil gjerne være medlemmer, så de melder seg inn etter hvert som de har bodd her en tid. De kjenner Røde Kors via sin Røde Halvmåne-organisasjon, og vet hva vi står for. Røde Kors har utviklet et meget godt samarbeid med voksenopplæringen, og dette er særs viktig for å bli kjent med innvandrerne og for å få dem ut i aktiviteter

Tilbud som er spesielt rettet mot innvandrere og flyktninger fra Siljan Røde Kors:

- a) Flyktningguider
- b) Sy- og strikkegruppe
- c) Kvinnekafe
- d) Mannegruppe
- e) Leksehjelp på voksenopplæringa
- f) Språkgruppe
- g) Deltakelse på kulturarrangement
- h) Transport
- i) Aktiviteter hvor innvandrerne bidrar i lokalmiljøet

Siljan Turlag legger til rette for integrering gjennom deltakelse på sine eksisterende turer og aktiviteter.

Velforeningene er en inngangsport til integrering, men kommunen har i dag ingen oversikt over hvor mange av medlemmene i velforeningene som er av innvandrerbakgrunn. Velforeningene er også åpne for alle innbyggere i kommunen, og de er i ulik grad aktive. Enkelte velforeninger har mange arrangementer og stor aktivitet, mens andre ikke like aktive.

11.1.3. Politiske partier

De politiske partier er også viktige aktører. I kommunestyret er Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti representert. Det er ingen folkevalgte med innvandrerbakgrunn.

11.1.4. Kulturskolen

Siljan kulturskole ønsker å være en viktig bidragsyter i integreringsarbeidet i kommunen. Kommunen ønsker via kulturskolen å gi varierte undervisningstilbud av høy kvalitet innen kunstfag til barn og ungdom i kommunen. Kulturskolen ønsker å kunne bidra til gode oppvekstvilkår for barn og unge i bygda, og gi elevene meningsfulle og stimulerende aktiviteter som gir både faglig og sosial utvikling.

I kommunens integreringsarbeid kan dette brukes som et viktig verktøy for å integrere barn og unge på best mulig måte. Barn og ungdom med innvandringsbakgrunn vil få en mestringsarena hvor de får møte andre kulturskoleelever, og delta på samspillprosjekter og elevkonserter.

11.1.5. Biblioteket

Biblioteket i Siljan er plassert sammen med voksenopplæringen, og er derfor et naturlig sted for integrering. Alle på voksenopplæringen får lånekort når de begynner på skolen. Biblioteket bestiller inn bøker på andre språk til de som ønsker det. Biblioteket har også gått til innkjøp av flere kjøreopplæringsbøker som brukes flittig av elever ved voksenopplæringen sammen med Røde Kors. Kommunen er opptatt av at biblioteket skal være en møteplass som også omfatter innvandrerne. Biblioteket har inngått avtale med Filmrommet, som viser pedagogiske filmer, temafilmer, språkfilmer som voksenopplæringen benytter seg av.

11.1.6. Fritidsklubber og møteplasser

Kommunen driver ingen fritidsklubber i egen regi. Derimot finnes det fritidsklubber for barn og unge i privat regi gjennom og i Siljan Idrettslag. Disse klubbene er åpne for alle ungdom. Kommunen har ingen oversikt over hvor mange med innvandrerbakgrunn som benytter seg av tilbudet. Biblioteket fungerer i dag som åpen møteplass i bygda, og vil med et nytt bygg kunne fylle rollen i mye større grad som åpen og inkluderende for alle brukergrupper.

11.2. Mål

- 11.2.1. Personer med innvandrerbakgrunn opplever at kulturtilbudene er tilgjengelige og skaper trivsel og mangfold.
- 11.2.2. Innvandrere sikres mulighet for deltakelse i og gir bidrag til lag og foreninger.
- 11.2.3. Øke andelen utøvere med innvandrerbakgrunn i lag og foreninger innen kultur og idrett, samt politikk.
- 11.2.4. Tilrettelegge for at biblioteket kan benyttes som en møtearena for innvandrere.

12. Religion

12.1. Situasjonsbeskrivelse

Retten til tros- og religionsfrihet er en grunnleggende menneskerett, som er forankret i Grunnloven § 16. Tros- og livssynsfriheten omfatter både den enkeltes rett til å tro det han eller hun vil, og frihet til å organisere seg på religiøst grunnlag.

Mange innvandrere har et mer aktivt forhold til sin religion og sine religiøse tradisjoner enn det om er vanlig i den norske befolkningen. Noen trossamfunn virker som overgang og brobygger mellom nytt og gammelt land for flyktningen. Trossamfunnet kan i en slik situasjon bidra med informasjon om det nye landet, nettverk og formidle sosial kontakt.

Et bredere tros- og livssynsmangfold i kommunen medfører at offentlige tjenester og ordninger må tilpasses nye behov. Et eksempel finnes i gravferdsloven, hvor det heter at gravlegging skal skje med respekt for avdødes religion og livssyn. Med en økende flerreligiøs befolkning er det behov for et livssynsnøytralt seremonirom i kommunen.

Det er registrert 140 medlemmer i 23 tros- og livssynsamfunn i kommunen¹⁶. De fleste er i kirkesamfunn utenfor Den norske Kirke. Av medlemmer i de andre verdensreligionene, er det 21 muslimer og 2 buddhister.

12.2. Mål

12.2.1. Alle skal bli gitt anledning til å utøve sin religion.

13. Nøkkelbegreper

Flyktning

Personer med oppholds- og arbeidstillatelse etter utlendingsloven som danner grunnlag for bosettings- tillatelse, og som er mellom 16 og 55 år, har etter utlendingsloven rett og plikt til gratis opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Kommunen skal sørge for undervisning.

Kvoteflyktning

Overføringsflyktninger omtales ofte som kvoteflyktninger eller FN-flyktninger. Det er en person som får komme til Norge etter et organisert uttak av utlendingsdirektoratet (UDI) og FNs Høykommisær for flyktninger (UNHCR). Den årlige kvoten som kommer til Norge blir fastsatt av Stortinget etter forslag fra Regjeringen.

Asylsøker

En person som spontant kommer til et land uten på forhånd å være anerkjent som flyktning. Bakgrunnen for søknaden om asyl er vanligvis på grunn av politiske, etniske og religiøse årsaker.

Innvandrere

Personer som selv har innvandret, og de som har to utenlandskfødte foreldre.

Familieinnvandring

Familieinnvandring er en fellesbetegnelse på utenlandske personer som får opphold i Norge fordi de enten har familie som bor lovlig i Norge, eller de er gift med en norsk statsborger. Familieinnvandring blir først og fremst gitt til nære familiemedlemmer som ektefeller, registrerte partnere, samboere i minimum to år og barn under 18 år. For å få innvilget familieinnvandring stilles det som hovedregel krav om at den som allerede bor i Norge skal kunne forsørge de som kommer.

Arbeidsinnvandring

En arbeidsinnvandrer er en person som har lovlig opphold i Norge for å jobbe. Statsborgere fra EU/EØS/EFTA-land kan bo i Norge og arbeide uten å søke om oppholdstillatelse, men må registrere seg hos politiet for opphold på over tre måneder. Personer fra de andre nordiske landene behøver verken oppholdstillatelse eller å registrere seg hos politiet. Arbeidsinnvandring skjer også fra land utenfor EØS-området, blant annet for en del typer av korte arbeidsforhold/oppdrag. De fleste arbeidsinnvandrere har ikke rett på gratis opplæring i norsk og samfunnsfag. Deltagerne blir fakturerte for semesteravgift, et kronebeløp pr time og de må betale for undervisningsmateriell.

Oppholdstillatelse

¹⁶ Utbetalt tilskudd til tros- og livssynssamfunn i 2016.

En oppholdstillatelse er en tillatelse til å oppholde seg i Norge utover tre måneder. Borgere av EU-land trenger ikke en slik tillatelse, men må registrere seg hos politiet om de skal være i landet lenger enn tre måneder. Borgere fra de nordiske landene trenger ikke registrere seg. Borgere fra land utenfor EU må enten søke om oppholdstillatelse dersom de skal være lenger enn tre måneder, og besøksvisum dersom de skal være kortere.

Oppholdstillatelse på humanitært grunnlag

Hvis en person får oppholdstillatelse i Norge på grunn av sterke menneskelige hensyn eller fordi han eller hun har særlig tilknytning til Norge, kalles dette ofte oppholdstillatelse på humanitært grunnlag. En flyktning som har fått en slik oppholdstillatelse har de samme rettighetene til bosetting og introduksjonsprogram som en flyktning med asylstatus. De har imidlertid ikke de samme rettighetene som personer med asyl i forhold til medlemskap i folketrygden.

Permanent oppholdstillatelse

Personer med permanent oppholdstillatelse kan oppholde seg og arbeid i Norge på ubestemt tid. Personen har også ekstra vern mot å bli utvist. For å søke permanent oppholdstillatelse, må du ha hatt oppholdstillatelse i Norge i minst tre år. Og personen må ha bestått minimum muntlig prøve i norsk på A1 nivå.

14. Handlingsprogram 2017-20

Nr.	Tiltak	Ansvar	Tid	Kostnad	
3	1	Fatte politisk vedtak om bosetting av flyktninger	Kommunestyret	Årlig	0
	2	Arrangere landinfo seminar om Syria	NAV	2018	10.000
	3	Tilby flyktningguide eller vennefamilie til alle flyktninger	NAV	Løpende	0
4	1	Avklare behov for utleieboliger	Samfunn	Årlig	0
5	1	Barnehageplass de årene foreldrene deltar i intro.prog.	NAV og Oppvekst	Løpende	134.000
	2	Fadderordning for foreldrene i samarbeid med FAU	Oppvekst	Løpende	0
	3	Kompetanseheving av prersonale	Oppvekst	Løpende	0 ¹⁷
6	1	SFO til flyktningbarn 1-4 klassesertrinn ¹⁸	Oppvekst	Løpende	150.000 ¹⁹
	2	Kompetanseheving gr.leggende norsk for en koordinator	Oppvekst	2019	100.000
	3	Komp.hev. hos personale i for.b. arbeid mot radikalisering	Oppvekst	2019	50.000
	4	Elevene mottar kunnskapsformidling mot radikalisering ²⁰	Oppvekst	Løpende	0
7	1	Starte opp med foreldreveiledning	Oppvekst og Helse	2017	40.000
	2	2 gratisplasser for minoritetspråklige i kulturskolen	Oppvekst	Løpende	30.000
8	1	Bruk av digitale hjelpemidler	Oppvekst	Løpende	80.000
	2	Tilby kombinasjonsklasse	Oppvekst og Vo	2017	225.000 ²¹
	3	Utv. tiltak for elever med manglende skoleg. eller lav prog.	Oppvekst	2017	0 ²²
	4	Videreutdanning innenfor språklæringsmetode	Oppvekst og IMDi	2018	55.000
9	1	Alle deltakere i intro.prog. har ind. plan med årlig vurdering	NAV og Vo	Løpende	0
	2	Prioritere bruk av tiltak for deltakerne etter intro.prog.	NAV	Løpende	0
	3	SK ansetter minst en person med flykt., eller innv.bakgr.	Administrasjon	Årlig	0
10	1	Sikre informasjon om helsetjenestene på aktuelt språk	Helse	2018	0
	2	Økt kompetanse inn flerkulturelt helsearbeid blant ansatte	Helse	2018	20.000
	3	Etablere tverrfaglig samarbeid	Helse, NAV, Oppv.	2018	0
11	1	Informasjon om kulturaktiviteter til deltakerne på intro.prog.	Samfunn og Vo	2017	0
	2	Dialog fra SK til innvandrerguppen og frivillige org.	Samfunn	Årlig	0
	3	Skape en åpen møteplass med språkkafe på biblioteket	Samfunn	2017	0
12	1	Lokalisere trossamf. i regionen for nyankomne flyktninger	NAV	Løpende	0
	2	Legge til rette for et livsnøytralt seremonirom	Samfunn	2020	0 ²³

¹⁷ Finansieres gjennom kompetansemidler.

¹⁸ Gjelder ved behov for grunnleggende norsk.

¹⁹ Kostnad for skoleåret.

²⁰ Omfatter også rasisme og mobbing.

²¹ Kostnad for skoleåret.

²² Finansieres gjennom statstilskudd.

²³ Seremonirommet prosjekteres som et flerbruksrom i et nytt sentrumsbygg.